



Analiza stavova i praksi lokalnog stanovništva i lokalnih poljoprivrednika u upravljanju otpadom i njihovim potrebama

AVGUST 2025. GODINE



Asocijacija za razvoj Ibarske doline Kraljevo
Ibar Development Association Kraljevo

Sadržaj

1. Uvod	04
2. Metodologija istraživanja	11
3. Ključni nalazi istraživanja	12
Struktura ispitanika	12
Ekonomske aktivnosti anketiranih poljoprivrednih gazdinstava	14
Prikupljanje otpada	17
Korišćenje hemijskih preparata u poljoprivredi	19
Potrebe poljoprivrednih gazdinstava za podrškom	24
4. Zaključci i preporuke	25

1. Uvod

Društveno-ekonomski razvoj na našoj planeti, od lokalnog do globalnog nivoa, je rezultirao značajnim uticajem na životnu sredinu i klimatske promene koje se dešavaju na našoj planeti. Naime ljudska zajednica je sve brojnija, a takođe gotovo na čitavoj planeti postoji prekomerno korišćenje postojećih prirodnih resursa (voda, šume, ruda, zemljište...) s jedne strane, a sa druge strane imamo visok procenat emisije štetnih gasova, ispuštanja otpadnih voda i deponovanja svih vrsta otpada (organskog, neogranskog, industrijskog, komunalnog...) na legalnim i nelegalnim odlagalištima i deponijama.

Imajući u vidu navedeni trend, poslednjih tridesetak godina postoji težnja da se kroz dogovor vlada članica UN definiše zajednička platforma koja će omogućiti dostizanje globalnih razvojnih ciljeva UN i smanjenje negativnih uticaja na klimatske promene i životnu sredinu.

Svetski samit u Rio de Žaneiru je održana u od 3. juna do 14. juna 1992. godine i bila je to međunarodna konferencija na najvišem nivou. Ovaj samit je bio treći u nizu svetskih samita, ali od velikog značaja za otpočinjanje dogovora o modalitetima za unapređenje stanja životne sredine i obezbeđivanje održivog razvoja. Rezultati samita bili su sledeći dokumenti:

- Deklaracija iz Ria o životnoj sredini i održivom razvoju;
- Agenda 21;
- Principi o šumama;
- Konvencija o biodiverzitetu (CBD);
- Okvirna konvencija UN o klimatskim promenama (UNFCCC);
- Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv dezertifikacije i degradacije zemljišta (UNCCD).

U deklaraciji o životnoj sredini i održivom razvoju koja sadrži 27 principa je definisan pojam održivog razvoja. Komisija za održivi razvoj uspostavljena je kao organ Ujedinjenih nacija od 1992. godine sa zaduženjem za praćenje daljeg toka aktivnosti započetih na Svetskom samitu u Riu. Komisija za održivi razvoj sastaje jednom godišnje u sedištu Ujedinjenih nacija i svake godine posvećena je određenoj temi. Konvencija o biodiverzitetu i Okvirna konvencija o klimatskim promenama su zamišljene kao pravno obavezujući dokumenti.

Konvencija o biodiverzitetu je ratifikovana tokom Samita u Riu, a Okvirna konvencija o klimatskim promenama je dovela do potpisivanja Sporazuma u Kjotu 1997. U decembru 2007. godine na ostrvu Bali u Indoneziji je održana Konferencija o klimatskim promenama deset godina nakon potpisivanja sporazuma u Kjotu.

Na Milenijumskom samitu UN održanom 2000. godine je definisana Milenijumska deklaracija sa definisanim Milenijumskim ciljevima razvoja. Definisano je osam ciljeva:

1. Iskorenjivanje ekstremnog siromaštva i gladi

- Smanjenje na pola broja ljudi koji žive sa manje od jednog dolara dnevno.
- Smanjenje na pola broja ljudi koji pate od gladi.
- Povećanje količine hrane za one koji pate od gladi.

2. Postizanje univerzalnog osnovnog obrazovanja

Osigurvanje da sva deca imaju bar osnovno obrazovanje.

Povećan upis đaka mora biti praćen naporima da se osigura da sva deca ostanu u školi i steknu visokokvalitetno obrazovanje.

3. Promovisanje jednakosti polova

Eliminisanje nejednakosti polova u osnovnom i srednjem obrazovanju po mogućstvu do 2005, i na svim nivoima do 2015.

4. Smanjenje smrtnosti kod dece

- Smanjenje na dve trećine stepen smrtnosti među decom mlađom od pet godina.

5. Poboljšanje zdravlja majki

- Smanjenje na tri četvrtine stepen smrtnosti među majkama.

6. Borba protiv HIV/side, malarije, i drugih oboljenja

- Zaustavljanje i smanjenje širenja HIV/side;
- Zaustavljanje i smanjenje širenja malarije i drugih opasnih oboljenja.

7. Obebeđenje ekološke održivosti

- Integrisanje principa održivog razvoja u politike i programe država; smanjenje gubitka prirodnih resursa.
- Smanjenje na pola broja ljudi bez stalnog pristupa pijaćoj vodi.
- Postizanje značajnijih poboljšanja uslova života za otprilike 100 miliona beskućnika, do 2020.

8. Stvaranje globalnog partnerstva za razvoj

- Dalji razvoj liberalnog tržišta i finansijskih sistema, predvidivih i nediskriminatornih. Uključuje obavezu za dobro upravljanje, razvoj i smanjenje siromaštva – na nacionalnoj i međunarodnoj osnovi.
- Upućivanje na posebne potrebe najnerazvijenijih zemalja. Ovo uključuje bescarinski sistem za široke proizvode; smanjenje duga visokozaduženim zemljama; ukidanje zvaničnog bilateralnog duga; i veća zvanična pomoć pri razvoju za zemlje koje su se obavezale na smanjenje siromaštva.
- Upućivanje na posebne potrebe država unutar kopna i malih ostrvskih država.

- Sveobuhvatno bavljenje problemom duga zemalja u razvoju narodnim i međunarodnim merama kako bi vraćanje duga bilo održivo na duže staze.
- U saradnji sa zemljama u razvoju, stvaranje pristojnog i produktivnog posla za mlade.
- U saradnji sa farmaceutskim kompanijama, obezbeđivanje pristupa u skladu sa sredstvima zemalja u razvoju.
- U saradnji sa privatnim sektorom, obezbeđivanje pristupa pogodnostima savremenih tehnologija naročito informacionih i komunikacionih.

U avgustu 2015. godine 193 članice UN su se saglasili sa ciljevima održivog razvoja (COR; engl. Sustainable Development Goals, skraćeno SDGs) i oni predstavljaju skup ciljeva koji se odnose na budući društveno ekonomski razvoj u skladu sa principima održivosti Ovi ciljevi su zamenili Milenijumske ciljeve razvoja koji su prestali da važe krajem 2015. Ciljevi održivog razvoja su na snazi od 2015. do 2030. Postoji 17 glavnih ciljeva, a u okviru njih 169 posebno određenih ciljeva. Glavni ciljeva su:

1. Bez siromaštva;
2. Bez gladi;
3. Dobro zdravlje;
4. Kvalitetno obrazovanje;
5. Polna ravnopravnost;
6. Čista voda i sanitarni uslovi;
7. Obnovljiva i pristupačna energija;
8. Dobri poslovi i ekonomija;
9. Inovacije i dobra infrastruktura;

10. Smanjiti nejednakosti;
11. Održivi gradovi i zajednice;
12. Odgovorna upotreba resursa;
13. Klimatske delatnosti;
14. Održivost života u vodi;
15. Održivost života na kopnu;
16. Mir i pravda;
17. Partnerstvo za održivi razvoj.

Reagujući na identifikovane probleme, kao i na okvir koji sje dogovoren i definisan na nivou UN, Evropska unija je definisala je ambicionzni Zeleni plan čiji je cilj da postane klimatsko neutralna do 2050. godine, transformišući njenu privredu u moderno, konkurentno i pravedno društvo. Ovaj plan obuhvata prelazak na čistu energiju, održivu industriju i poljoprivredu, unapređenje građevinskog sektora, održivu mobilnost, očuvanje biodiverziteta i smanjenje zagađenja, uz značajna ulaganja iz instrumenta Naredna EU generacija (engl. Next Generation EU).

Ciljevi i ključni delovi plana su:

1. Klimatska neutralnost; EU se zakonski obavezuje da postigne klimatsku neutralnost do 2050. godine i da do 2030. smanji neto emisije gasova staklene bašte za najmanje 55% u odnosu na 1990. godinu.
2. Pravedna i uključiva tranzicija; Plan osigurava da tranzicija ka zelenoj privredi bude pravedna i da niko ne bude izostavljen, uz podršku za otvaranje novih radnih mesta u održivim sektorima, poput obnovljivih izvora energije.
3. Ulaganje; Značajan deo sredstava iz fonda za oporavak Naredna EU generacija namenjen je finansiranju zelenog plana, što ukazuje na važnost prelaska na održivi model.

Ključne oblasti delovanja su:

- Čista energija; Povećanje energetske efikasnosti i korišćenja obnovljivih izvora energije.
- Održiva industrija; Podsticanje ekološki prihvatljivijeg proizvodnog ciklusa i kružne ekonomije.
- Održiva poljoprivreda; Fokus na strategiji “Od polja do stola” radi stvaranja održivih prehrambenih sistema.
- Zelena gradnja; Realizacija mera za postizanje čistog građevinskog sektora.
- Održavanje mobilnosti; Promovisanje ekološki prihvatljivih vidova prevoza.
- Biodiverzitet; Sprovođenje mera za očuvanje ekosistema i zaustavljanje gubitka biodiverziteta.
- Eliminisanje zagađenja; Smanjenje svih vrsta zagađenja radi poboljšanja kvaliteta vazduha, vode i zemljišta.

Srbija je kao jedna od potpisnica, otpočela sa implementacijom mera i praćenjem uticaja na Ciljeve održivog razvoja, a takođe je uključena i u program Zelene agende za Zeleni Balkan koji je podržan od strane EU.

EU Zelena agenda za Zapadni Balkan je nova strategija rasta koju je Evropska unija potpisala sa zemljama Zapadnog Balkana 2020. godine, čiji je cilj podrška regionalnom prelasku na održivu, klimatski otpornu ekonomiju, fokusirajući se na dekarbonizaciju, čistu energiju, cirkularnu ekonomiju i održivu poljoprivredu, sa ciljem da Evropa postane klimatski neutralan kontinent do 2050. godine.

Ključni ciljevi Zelene agende:

- Klimatske promene i energetska tranzicija; Sprovođenje mera za smanjenje zagađenja, promociju zelene energije i energetske efikasnosti, kako bi se podržao cilj Evrope da do 2050. godine postane klimatski neutralan kontinent.
- Održiva poljoprivreda; Fokus na razvoj održive poljoprivrede i proizvodnje hrane.
- Cirkularna ekonomija; Uspostavljanje modela cirkularne ekonomije, gde se resursi koriste što efikasnije.
- Mobilnost; Promocija čistije i održive mobilnosti u regionu.

Jedna od oblasti za koju se opredelila da bude prioritet Srbije je i održiva poljoprivreda.

Imajući u vidu značaj razvoja održive poljoprivrede i drugih mera vezanih za Zelenu agendu za područje Rezervata biosfere “Golija–Studenica”, u okviru projekta „Ambalažnom otpadu nije mesto u zaštićenom prirodnom dobru – Zbogom otpadu“ je sprovedeno istraživanje o postojećim praksama i potrebama seoskih domaćinstva vezanih za održivi razvoj i upravljanje otpadom.

2. Metodologija istraživanja

Osnovni cilj ovog istraživanja podrazumeva sticanje uvida u aktuelno stanje i potreba lokalnih farmera vezanih za upravljanje otpadom, kao i mogućnosti smanjenja negativnih uticaja na životnu sredinu.

Specifični ciljevi istraživanja su učenje i prikazivanje barijera u pristupu podršci za održivo korišćenje i upravljanje otpadom. Dalje se analiza bavi potrebama, zadovoljstvom merama podrške, kao i mogućnostima za bolju implementaciju mera podrške.

Ova analiza je bazirana na terenskom istraživanju potreba i stavova lokalnih poljoprivrednika i obradom dobijenim podataka.

Istraživanju je prethodila priprema za izvođenje terenskog istraživanja za kvalitativnu fazu. Priprema terenskog dela kvalitativnog istraživanja: definisanje uzorka, izrada upitnika i kratkog uputstva za intervju, obuka anketara.

U uzorak su ušla naselja iz grada Kraljeva i opštine Ivanjica i to ukupno 28 naselja.

Ciljna grupa su bili lokalni poljoprivrednici i poljoprivredna gazdinstva i oni nisu birani prema karakteristikama koje su prethodno teorijski projektovane.

Instrument istraživanja za intervju sa ciljnom grupom formulisan je tako da obuhvati oblast svakodnevnog života i obavljanja delatnosti ljudi koji žive u ruralnim sredinama kako bismo razumeli njihove potrebe, mogućnosti pristupa i barijere u implementaciji zelene poljoprivrede. Obuhvaćena je i oblast ruralne politike na lokalnom nivou, odnosno dostupnost i kvalitet usluga podrške za ruralno stanovništvo, stavove o potencijalu za većim uključenjem ljudi iz ruralnih područja u kreiranje mera lokalne politike.

Anketa je sprovedena na uzorku od 104 ispitanika iz ruralnih područja, starosti od 16 pa naviše, putem intervjua uživo.

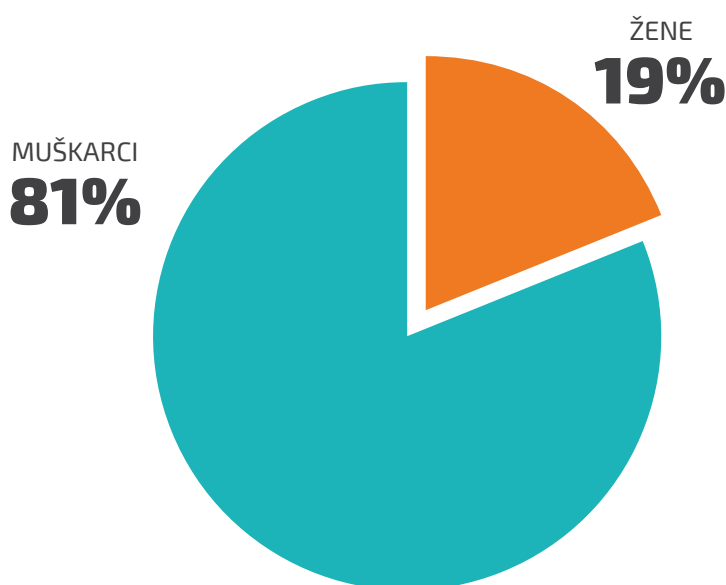
Težnja je bila da starosna struktura odgovara demografskim trendovima u području, tako da je oko 45% ispitanika bio mlađi od 55 godina.

Ova metodologija je obezbedila reprezentativnu raspodelu odgovora, pružajući solidnu osnovu za analizu situacije u ruralnim područjima grada Kraljeva.

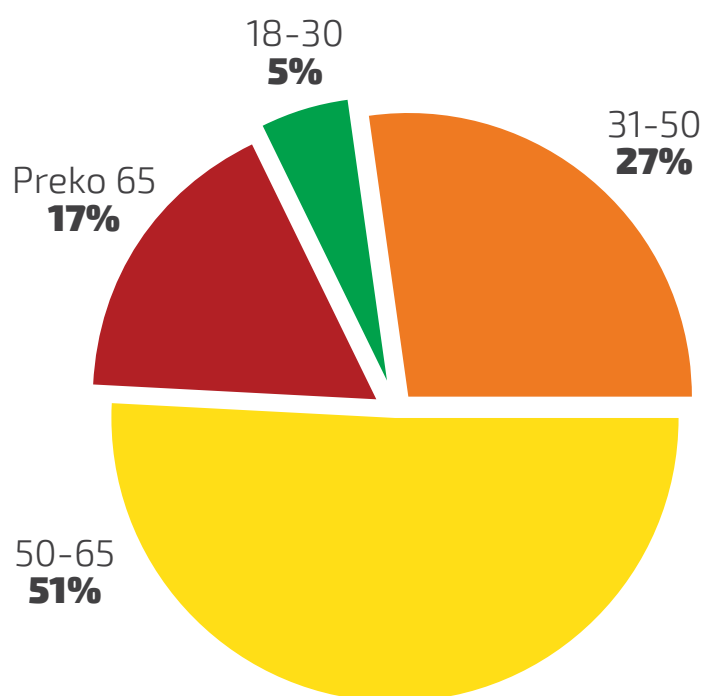
3. Ključni nalazi istraživanja

Struktura ispitanika

Od 104 ispitanika/ca samo 20 su bile ženskog pola, dok su svi preostali bili muškarci. Okvirno broj ispitanika se kreće u granicama republičkog proseka zastupljenosti žena, kao nosioca poljoprivrednih gazdinstava.



Dijagram 1 Polna struktura ispitanika/ca



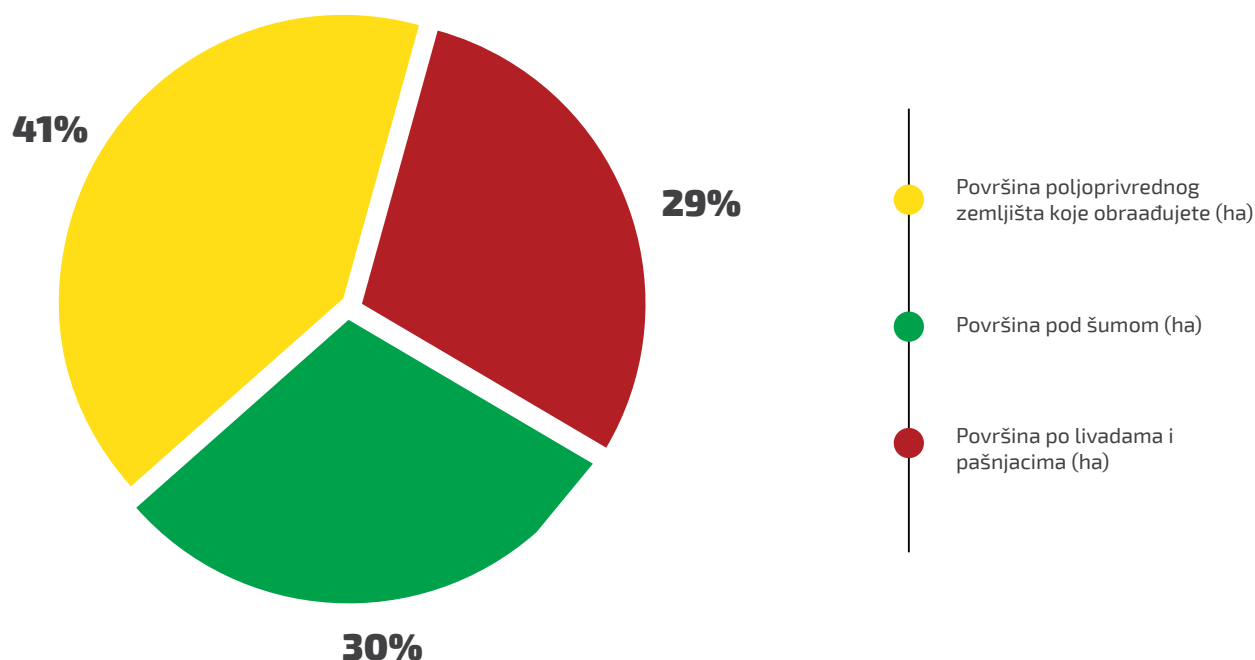
Dijagram 2 Starosna struktura ispitanika/ca

Starosna struktura ispitanika je data u dijagramu 2. Ispitanici su raspoređeni u 4 starosne kategorije. U onoj najmlađoj od 18 do 30 godina je obuhvaćeno 5% ispitanika, u onoj od 31 do 50 godina je obuhvaćeno 27% ispitanika, starosna grupa od 50 do 65 godina je zastupljena sa 51%, dok je preostalih 17% starije od 65 godina. Procenti ispitanika okvirno odslikavaju procentualnu zastupljenost ovih kategorija u seoskoj populaciji. Podatak govori da radno sposobno stanovništvo čini 83% ispitanika.

Ekonomске aktivnosti anketiranih poljoprivrednih gazdinstava

Ispitivanje je bilo usmereno na poljoprivredna gazdinstva sa teritorije grada Kraljeva i Ivanjice.

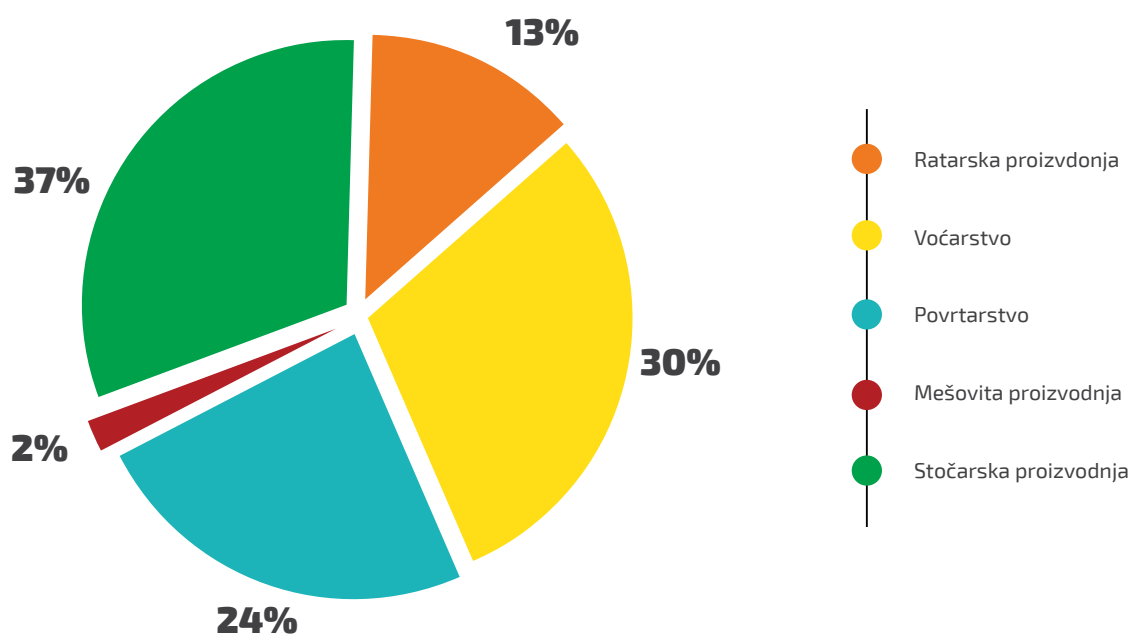
Anketirana gazdinstva raspolažu ukupno sa 1.285,2 ha poljoprivrednog zemljišta, što čini prosek od 12,35 ha po gazdinstvu. Od ukupne površine oko 374,8 ha su obradive površine, šuma čini 389,5 ha, a preostalih 520,9 ha čine livade i pašnjaci. Na dijagramu 3 je dat prikaz strukture korišćenja poljoprivrednog zemljišta.



Dijagram 3 Struktura korišćenja poljoprivrednog zemljišta

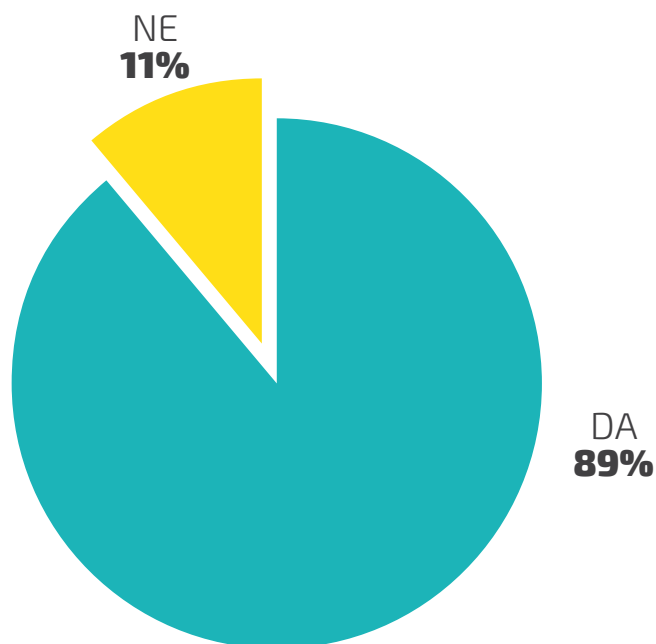
Stočarstvo je dominantna poljoprivredna grana kod 31% poljoprivrednih gazdinstava, voćarstvo je dominantno kod 30%, povrtarstvo kod 24%, ratarstvo kod 13%, dok se samo 2% se bavi mešovitom poljoprivrednom proizvodnjom.

Kada govorimo o stočarskoj proizvodnji navedena PG se dominantno bave proizvodnjom kravljeg mleka (329 mlečnih grla), ovčarstvom (672 grla) i u značajno manjoj meri tovom goveda (49 grla).



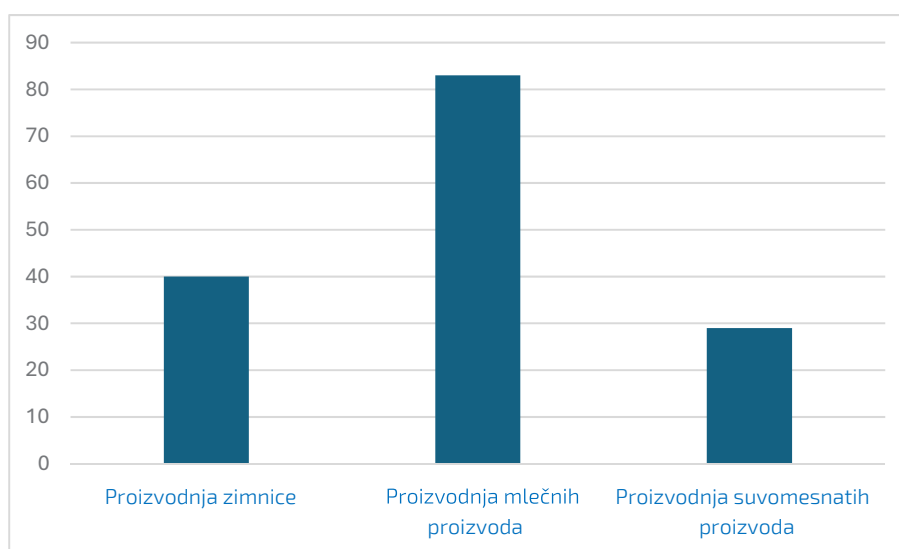
Dijagram 4 Struktura poljoprivredne proizvodnje

Većina gazdinstava obuhvaćenih istraživanjem su mala gazdinstva i ona pored primarne poljoprivredne proizvodnje se bave i preradom u okviru svog gazdinstva. Tako da 89% poljoprivrednih gazdinstava ima neku vrstu prerade (dijagram 5).



Dijagram 5 Prerada u okviru poljoprivrednog gazdinstava

Od 92 poljoprivrednih gazdinstava koje se bave preradom, najveći broj se bavi proizvodnjom mlečnih proizvoda (sir i kajmak) i to 90% PG, pored toga navedena gazdinstva proizvode i zimnicu (43%) i suvomesnate proizvode (32% PG).



Dijagram 6 Vrsta prerade u okviru poljoprivrednog gazdinstva

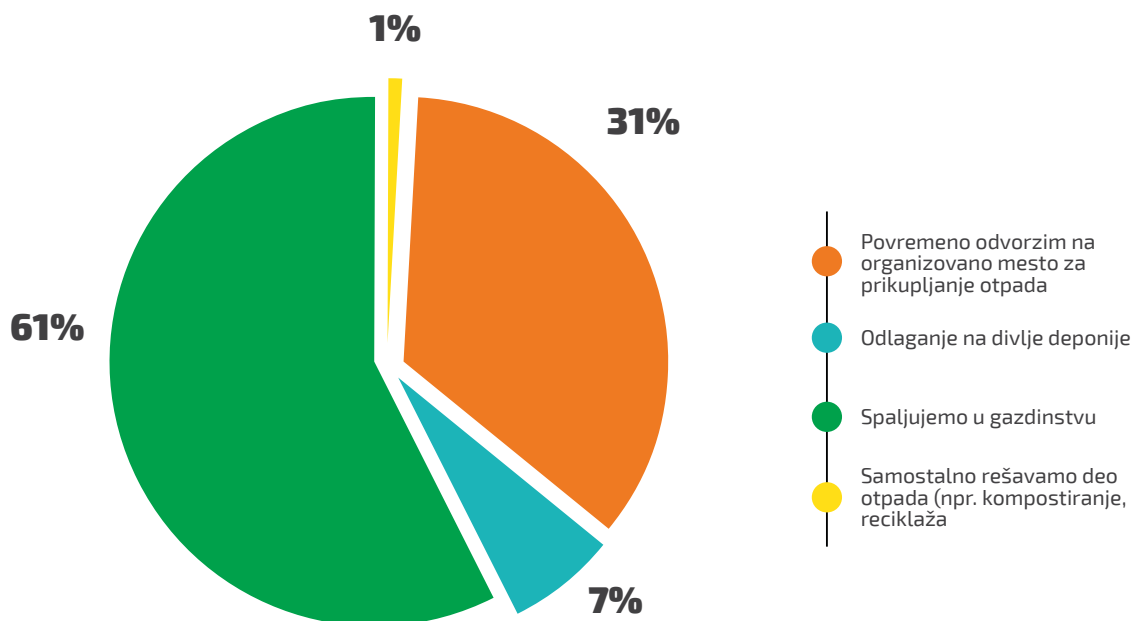
Prikupljanje otpada

Istraživanje je pokazalo da na uzorku od 104 ispitanika, 58% ispitanika u mestu življenja nemaju pristup organizovanom prikupljanju otpada (dijagram 7). U mestima gde se prikuplja otpad uglavnom je reč o kontejnerskom prikupljanju (37 poljoprivrednih gazdinstava), dok u mestima iz kojih su 7 poljoprivrednih gazdinstava sistem prikupljanja je baziran na pojedinačnim kantama za smeće raspoređenim u gazdinstvima. Navedeni podatak ukazuje na potrebu da se nastavi sa daljim unapređenjem usluga prikupljanja otpada u seoskim područjima.



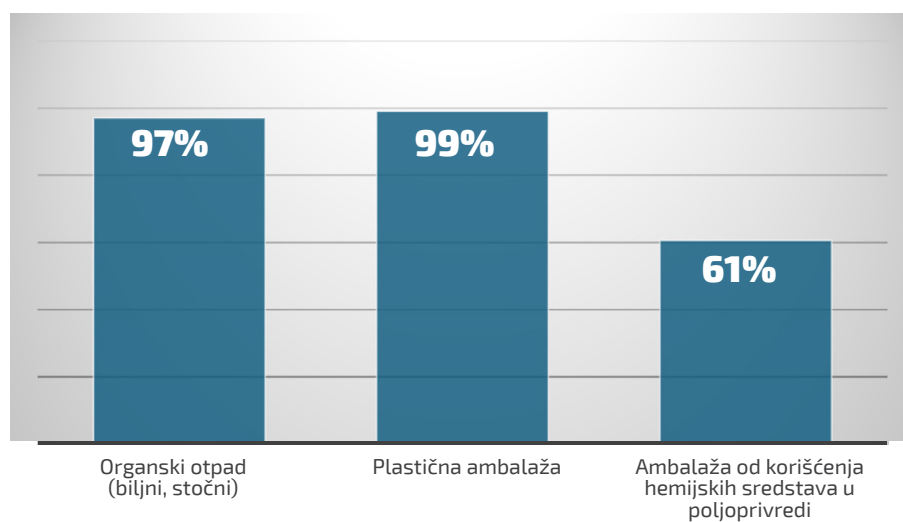
Dijagram 7 Postojanje organizovanog prikupljanja otpada u mestu življenja ispitanika

U 60 gazdinstava gde ne postoji organizovano prikupljanje otpada, gazdinstva na različite načine rešavaju odlaganje otpada (dijagram 8). Najčešće ga spaljuju (61%), značajan broj prikuplja otpad pa ga periodično odvoze do najbližeg kontejnera u susednim mestima (31%), na divlje deponije odlaže 7%, dok samo 1% (tačnije 1 gazdinstvo) otpad prerađuje samostalno na način prilagođen vrsti otpada. Činjenica da gotovo 70% gazdinstava spaljuje i odlaže otpad na divlje deponije ukazuje na potrebu i potencijal da se unapredi način manipulacije otpadom u ruralnim područjima.



Dijagram 8 Način manipulacije otpadom kada ne postoji organizovano prikupljanje

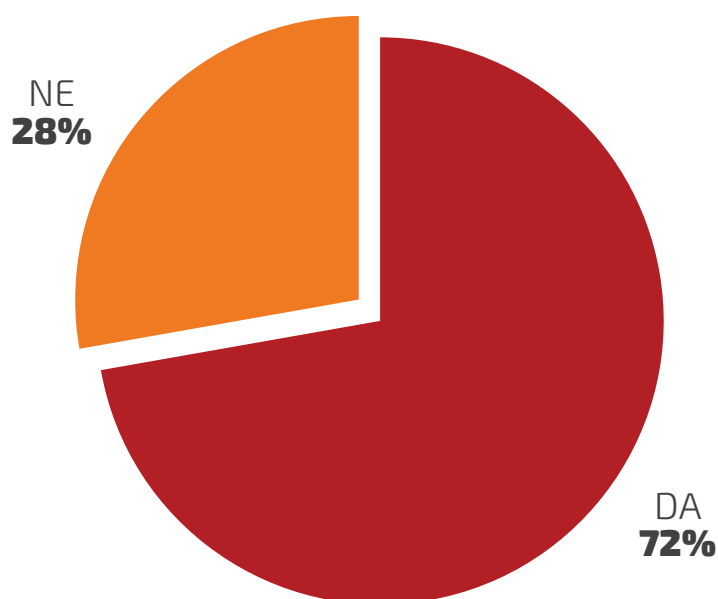
Istraživanje je pokazalo da gotovo sva gazdinstva imaju plastiku kao vrstu otpada koji nastaje u gazdinstvu (99% ili 103 gazdinstva), organski otpad nastaje kod 97% gazdinstava, dok 61% gazdinstava stvara i ambalažni otpad od korišćenja hemijskih sredstava. Kada imamo u vidu način manipulacije otpadom i vrste otpada, gde gotovo sva gazdinstva stvaraju plastični otpad, jasno je postojanje potencijala da se na kvalitetniji način rešava pitanje upravljanja otpadom tačnije da se unapredi nivo recikliranja plastične ambalaže, a takođe i upravljanje ambalažom od hemijskih preparata iz poljoprivrede.



Dijagram 9 Vrste otpada koji nastaju na gazdinstvu

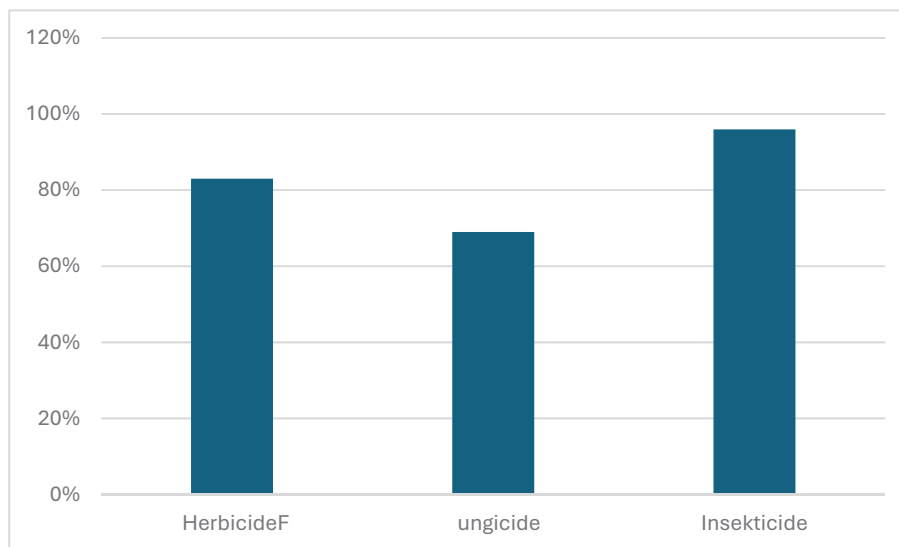
Korišćenje hemijskih preparata u poljoprivredi

Poljoprivredna gazdinstva na teritoriji na kojoj je sprovedeno istraživanje, uglavnom koriste hemijske preparate u poljoprivrednoj proizvodnji kojom se bave, tačnije 72% koristi, dok 28% ih ne koristi. Korišćenje hemijskih preparata je uglavnom zavisi od vida proizvodnje, a kako je proizvodnja krompira i maline, uz stočarstvo dominantna u području, logičan je i visok procenat gazdinstva koja koriste hemijska sredstva.



Dijagram 10 Korišćenje hemijskih preparata u poljoprivrednoj proizvodnji

Od 75 poljoprivrednih gazdinstava koja koriste hemijske preparate, gotovo svi koriste insekticide i to 96%, herbicide koristi 83% gazdinstava, dok fungicide koristi oko 69% ispitanika.

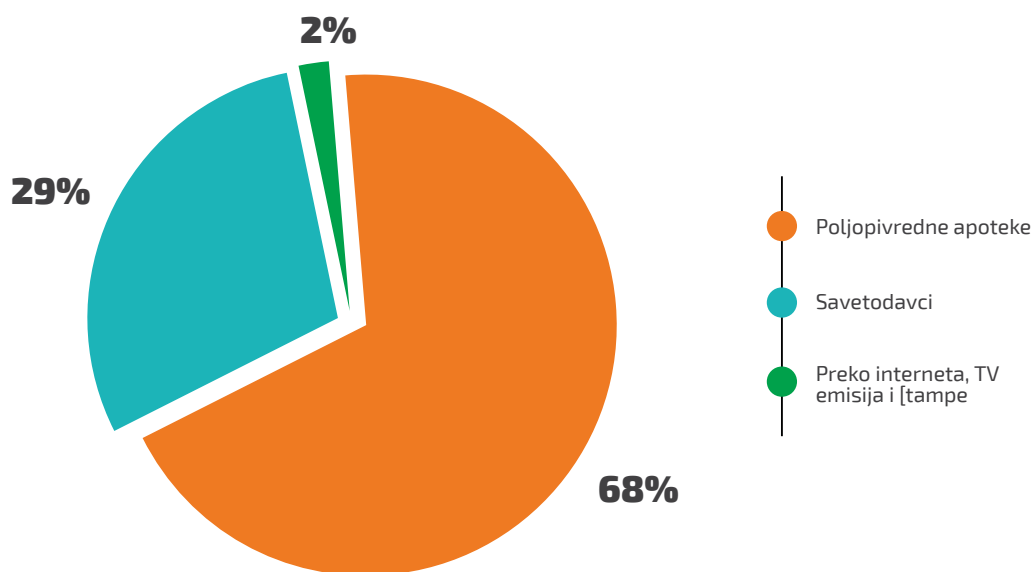


Dijagram 11 Vrste hemijskih sredstava koji se koriste u poljoprivrednim gazdinstvima

Okvirna količina hemijskih preparata koje koriste ispitanici je oko 224 litara tečnih preparata i 30 kg praškastih preparata.

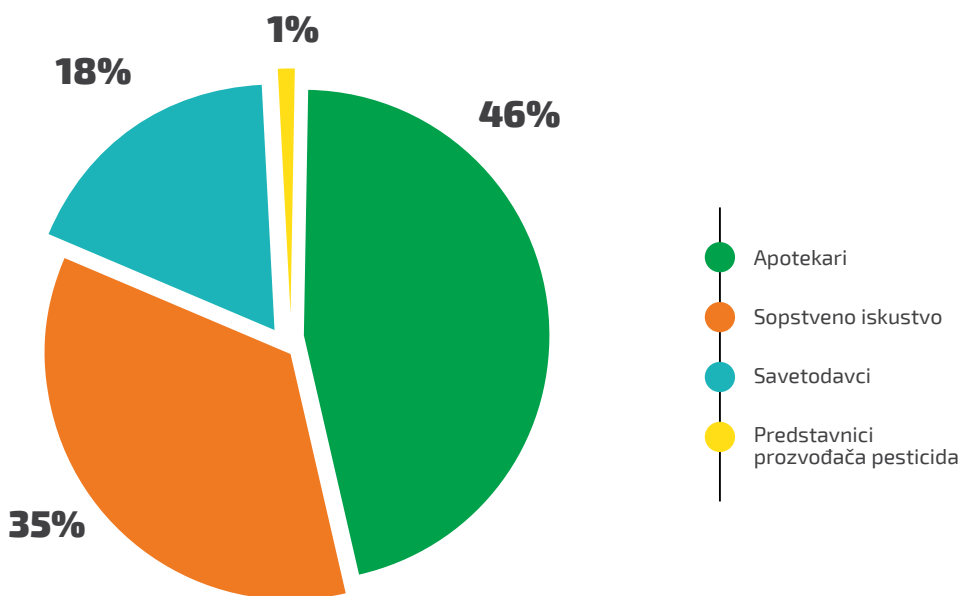
Poljoprivrednici najčešće hemijske preparate nabavljaju u poljoprivrednim apotekama i to njih 95%, dok preostalih 5% se snabdevaju kroz kooperantsku proizvodnju.

Informacije i preporuke o hemijskim preparatima za zaštitu i njihovom dejstvu dobijaju najčešće od stručnih lica u poljoprivrednim apotekama (68%), potom od savetodavaca iz državne i privatnih savetodavnih službi (30%), dok 2% dobija preko medija i interneta.



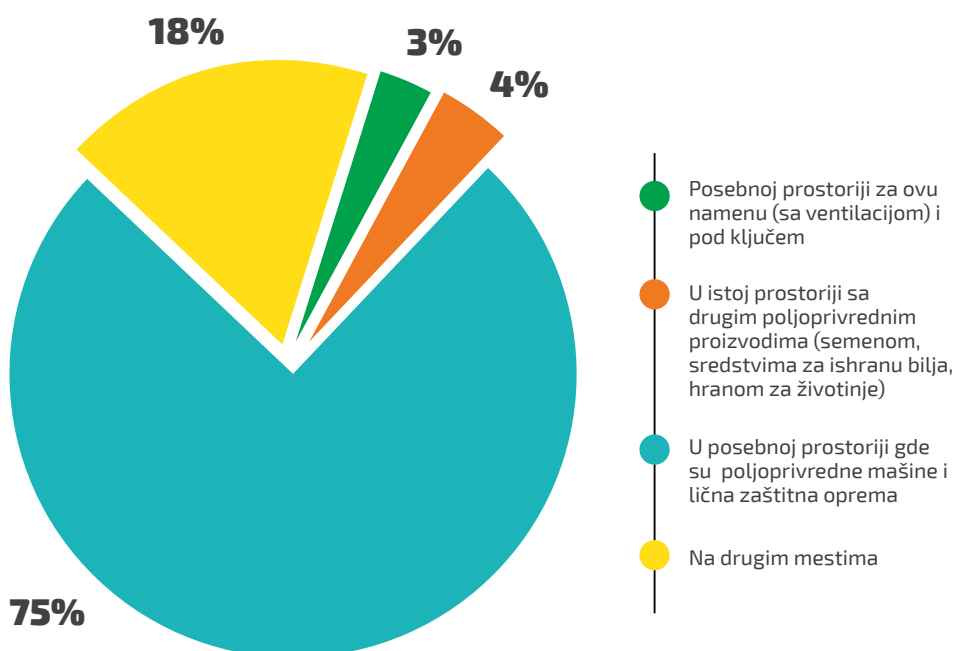
Dijagram 12 Kanali informisanja o hemijskim preparatima

Odluku o izboru hemijskih preparata najčešće donose uz konsultaciju sa stručnim licima iz poljoprivrednih apoteka (46% ispitanika), na bazi sopstvenog iskustva (35%), uz podršku savetodavaca 18% i samo 1% uz konsultaciju sa predstavnicima proizvođača hemijskih preparata.



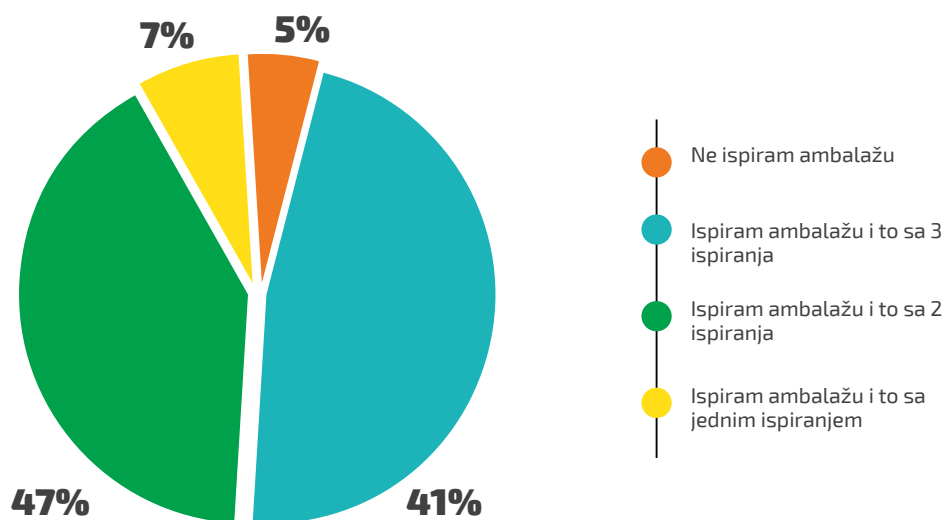
Dijagram 13 Način donošenja odluke o izboru hemijskih preparata

Punom ambalažom poljoprivrednici rukuju na nekoliko načina, a značajan broj ipak tu ambalažu drži u uslovnim prostorijama i prostorijama koje ih čini teško dostupnom za kritične grupe (deca, stari...). Bez posebnih mera zaštite hemijskih preparate drži 4% anketiranih.



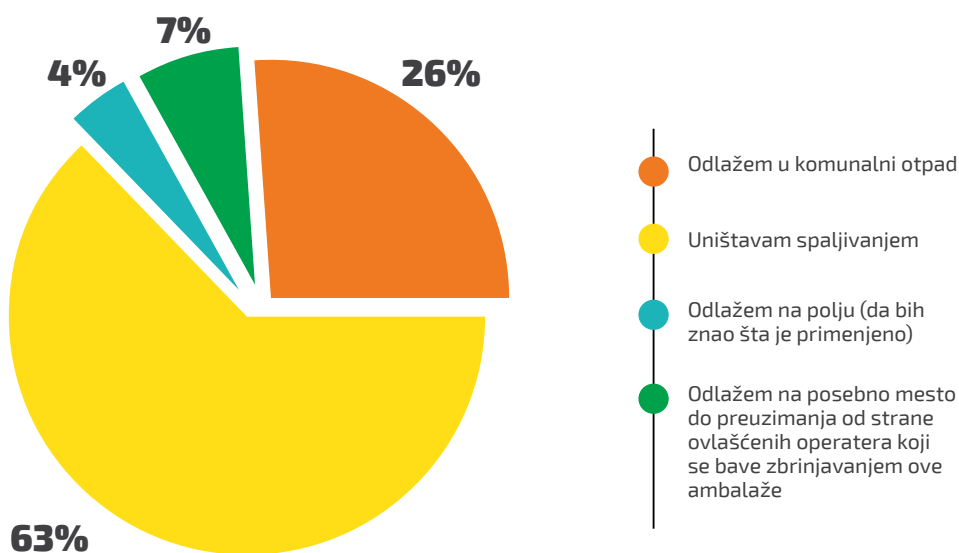
Dijagram 14 Način skladištenja hemijskih preparata u gazdinstvu

Analiza o načinu pripreme ispražnjene ambalaže za odlaganje, ukazuje visok procenat onih koji ne postupaju prema zakonskim obavezama, naime korisnik hemijskih sredstava bi trebao da ispere tri puta ispražnjenu ambalažu, probuši je, odvoji poklopac i onda tek odloži do trenutka dostavljanja ambalaže operaterima. Podaci pokazuju da 47% poljoprivrednika ispira ambalažu 3 puta, kao što i propisi nalažu. Dva puta ispira 41%, jedan put 7%, a 5% uopšte ne ispira ispražnjenu ambalažu.



Dijagram 15 Način pripreme ispraznjene ambalaže za odlaganja

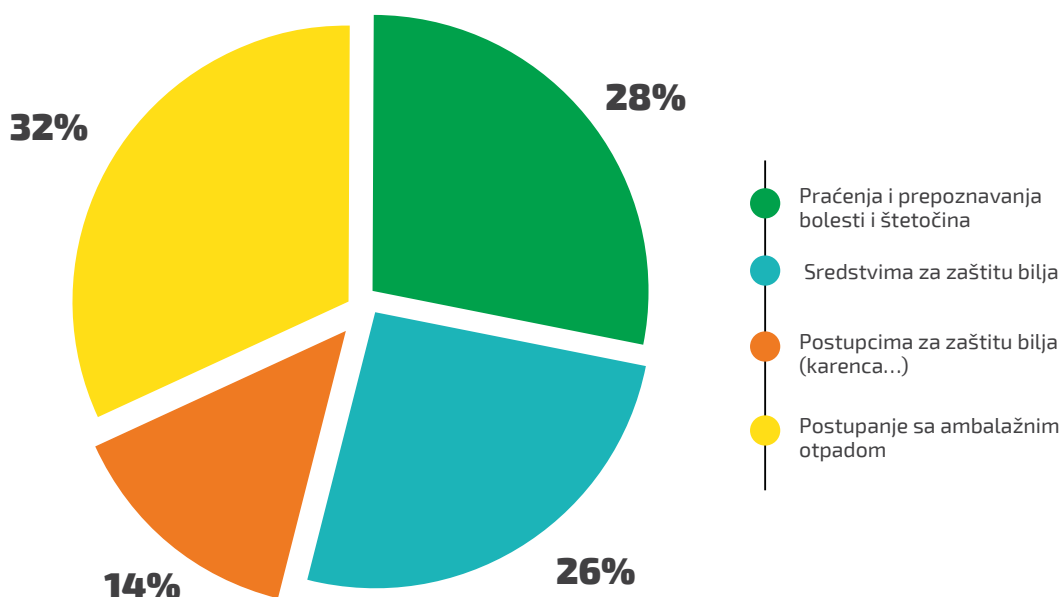
Kada se sagleda način na koji se odlaže ambalaža posle iskorišćenja preparata, može se nedvosmisleno konstatovati da je situacija alarmantna. Svega 7% to čini na ispravan način, predajući operaterima. Ambalažu spaljuje 63% poljoprivrednika, u komunalni otpad zajedno sa drugim otpadom odlaže 26%, a 4% ostavlja u polju, kao podsetnik šta je korišćeno. Jasno je da u ovom segmentu sa dobrom organizacijom može na značajan način biti unapređeno stanje.



Dijagram 16 Način odlaganja ispraznjene ambalaže

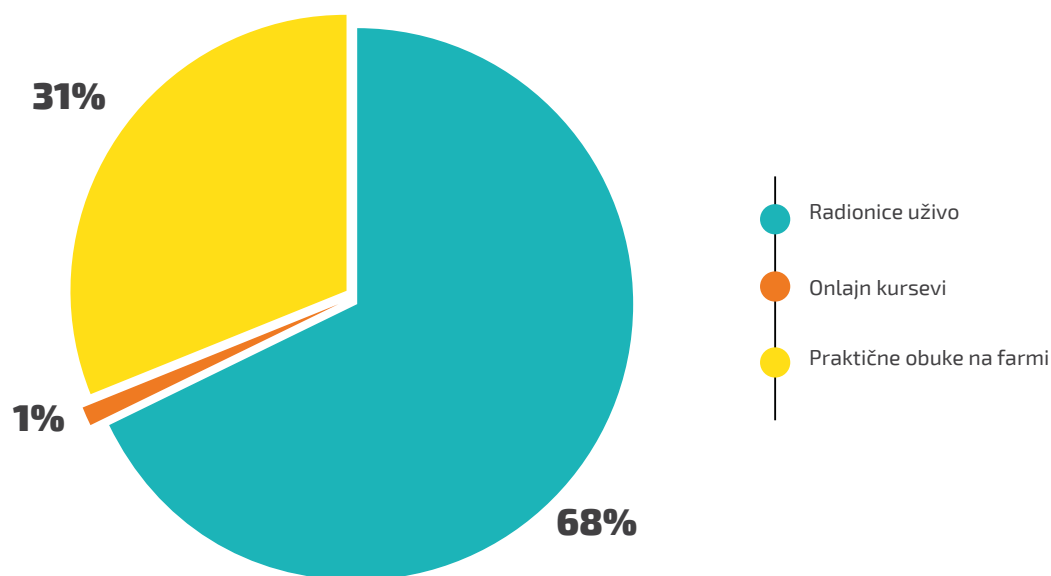
Potrebe poljoprivrednih gazdinstava za podrškom

Anketa je pokazala slab obuhvat PG sa obukama, jer je samo 5 poljoprivrednih gazdinstvo je do sada učestvovalo u nekom od edukativnih programa o zaštiti bilja u poljoprivredi. Slab obuhvat nije proizvod nezainteresovanosti, već je vezan za nedostupnost navedenih savremenih obuka. Poljoprivredna gazdinstva su iskazala svoju nezainteresovanost za sledeće obuke o zelenoj poljoprivredi: postupanje sa ambalažnim otpadom 32%, praćenje i prepoznavanje bolesti i štetočina 28%, sredstvima za zaštitu bilja 26%, postupcima za zaštitu bilja na farmi 14%.



Dijagram 17 Potrebe poljoprivrednih gazdinstava za edukacijama

Najprihvatljiviji oblik edukacije su radionice i predavanja (za 68% PG), praktične obuke na PG (31% PG) i onlajn obuke (samo 41% PG).



4. Zaključci i preporuke

Ključni zaključci su:

1. Značajan broj seoskih domaćinstava nije obuhvaćen sistemom prikupljanja otpada;
2. Praksa postupanja sa komunalnim otpadom u domaćinstvima gde nema prikupljanja otpada, nije adekvatna (najčešće se pali otpad);
3. Postoji potreba za edukacijama vezanim za upravljanje otpadom iz poljoprivrede;
4. Uočljiv je potencijal za unapređenje sistema prikupljanja ambalažnog otpada iz poljoprivrede;
5. Praksa pripreme iskorišćenje ambalaže od hemijskih preparata za odlaganje nije adekvatna kod većine poljoprivrednih gazdinstava (ne ispira se na adekvatan način);
6. Praksa odlaganja i rešavanja iskorišćenje ambalaže od hemijskih preparata je neadekvatna, jer se neznatan deo predaje operaterima, a najveći deo se pali.

Ključne preporuke su:

1. Potrebno je povećati obuhvat sistemom prikupljanja otpada na čitavo područje rezervata biosfere;
2. Potrebno je unaprediti informisanje i znanje poljoprivrednika o dobrim praksama postupanja sa komunalnim otpadom u domaćinstvima i značaju reciklaže i odvajanja otpada;
3. Potrebno je unaprediti sistem informisanja i edukacije poljoprivrednika vezano za upravljanje otpadom iz poljoprivrede;
4. Neophodno je uspostaviti sistem prikupljanja ambalažnog otpada iz poljoprivrede saglasno zakonu;
5. Potrebno je unaprediti praksu pripreme iskorišćenje ambalaže od hemijskih preparata za odlaganje na nivou poljoprivrednih gazdinstava;
6. Potrebno je unaprediti praksu odlaganja i rešavanja iskorišćenje ambalaže od hemijskih preparata, na način predviđen zakonom;
7. Civilni sektor može na adekvatan način da podrži tranziciju iz sadašnjeg neadekvatnog u adekvatan oblik prikupljanja ambalažnog otpada iz poljoprivrede, kao i komunalnog otpada.

Ovaj materijal izrađen je u okviru EKO-SISTEM programa podrške civilnom društvu za zaštitu životne sredine, koji sprovode Mladi istraživači Srbije (MIS), uz podršku Švedske preko Švedske agencije za međunarodni razvoj i saradnju (Sida). Za sadržaj ovog materijala je odgovoran isključivo autor. Mladi istraživači Srbije i Sida ne dele nužno stavove i tumačenja izrečena u ovom materijalu.